

Motion till riksdagen 2005/06:K315

av Lars Ohly m.fl. (v)

Den romska minoriteten

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
Förslag till riksdagsbeslut	2
Inledning	2
Romers språk och kultur	3
Barnomsorg och skolgång	4
Arbetsmarknad på lika villkor	6
Vård och omsorg	6
Boende	7
Romer i asylprocessen	8
Rättsväsendet	8
Romsk organisering	9

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör återkomma med förslag på hur ett permanent stöd för de romska kulturinstitutionerna bäst kan utformas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppdra åt Myndigheten för skolutveckling att återkomma med förslag på hur personal inom utbildningsväsendet skall ges ökade kunskaper om romer och romsk kultur.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att öka romska barns tillgång till barnomsorg, skola och undervisningsmaterial på romani chib.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att beakta de av DO redovisade behoven av att särskilt se till situationen vad gäller diskrimineringen av romer på arbetsmarknaden.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att samtlig personal inom vård, omsorg och socialtjänst ges förbättrad kunskap om romsk kultur och romska levnadsförhållanden.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utveckla kommunala boendeplaneringsprogram för en övergripande planering av befintlig och tillkommande bebyggelse.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa avgiftsfria bostadsförmedlingar som ger alla möjlighet till en bostad efter sina egna behov.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att i en instruktion till Migrationsverket understryka möjligheten att vid en sammantagen bedömning av romers asylärenden betrakta diskriminering och trakasserier som allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utbildningen vad gäller diskrimineringen av romer förbättras för samtlig personal inom migrationsmyndigheterna.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda frågan om hur romers tillit till rättsväsendet kan förbättras.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om stöd till romsk organisering.

Inledning

År 2000 ratificerade Sverige Europarådets ramkonvention för skydd mot mänskliga rättigheter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Ramkonventionen och stadgan anger tillsammans de principer som Sverige åtagit sig att efterleva till skydd för de nationella minoriteterna. Ratificeringen innebär att Sverige erkänner romerna som en av fem nationella

minoriteter i Sverige och romani chib som ett minoritetsspråk. Konventionerna är bindande, och den svenska regeringen har fått en relativt omfattande kritik vid Europarådets granskning av efterlevnaden. Den skarpast formulerade kritiken gäller den omfattande diskrimineringen av just den romska minoriteten.

I svensk lagstiftning finns i dag inte någon särskild bestämmelse som synliggör minoriteterna eller minoritetsspråken. Istället finns en bestämmelse i regeringsformens 1 kap. 2 § som fastslår att ”etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas”. Denna bestämmelse tillkom innan Sverige erkände de fem nationella minoriteterna och de fem minoritetsspråken. Bestämmelsen tar framför allt sikte på att främja invandrade gruppers och minoriteters kultur- och samfundsliv i allmänhet och ger således inget särskilt stöd till de fem nationella minoriteterna. Vänsterpartiet anser att ett grundlagsskydd för de fem nationella minoriteterna skulle vara en markering av minoriteternas och minoritetsspråkens betydelse för det svenska samhället och den svenska kulturen. En ändring av grundlagen där romer och andra minoritetsgrupper lyfts fram skulle innebära en markering av värdet av att skydda och stödja de nationella minoriteterna. Därför ser Vänsterpartiet fram emot att Grundlagskommittén inom sitt uppdrag skall se över denna fråga.

I det följande presenteras Vänsterpartiets politik för den romska minoriteten och minoritetsspråket romani chib. Vänsterpartiets utgångspunkt är att de fem nationella minoriteternas och minoritetsspråkens förutsättningar och möjligheter bör beskrivas var för sig och att den romska minoritetens situation bör ses i ljuset av den utbredda antiziganism som tar sig uttryck i en strukturell och individuell diskriminering. Romer har sedan generationer tillbaka plågats, förföljts och utsatts för assimilering- och utrotningsförsök. Flera hundra tusen romer mördades av nazisterna under Förrintelsen, vilket ofta döljs i historieskrivningen. Antiziganismen är ett stort samhällsproblem, och det kommer att krävas kraftfulla gemensamma åtgärder för att bekämpa intoleransen och diskrimineringen av romer.

Romers språk och kultur

Romani chib betyder ”romernas språk” och omfattar samtliga varieteter av romani som förekommer inte bara i Sverige utan över hela världen. I Sverige räknas resandefolket till romerna och resandespråket som en varietet av romani chib. Forskarna är eniga om att romerna har sitt ursprung i Indien och att de började sin vandring västerut för cirka 1 000 år sedan.

Romernas språk hör till den indiska grenen av de indoiranska språken och är alltså liksom svenskan ett indoeuropeiskt språk. Romani har genom seklerna uppdelats i 60 olika varieteter vilket bl.a. avspeglar olika romska gruppers omfattande kontakter med skilda folk och språk under tusen års migration och bosättningar i olika länder. De romska språken har alltså övertagit såväl ord, begrepp som språkstrukturer från de språksamhällen de levte i. Men även

Fel! Okänt namn på

svenskan har tagit in ord och uttryck från romani, ord som i dag inte många tänker på varifrån de kommer; som tjej, jycke, vischan, pröjsa, kirra.

Romerna har en lång historia i Sverige. I dokument från 1500-talet talas om "tater", en beteckning som antas komma från en sammanblandning med tatarer. Längre har man i Sverige kallat romer för omväxlande tattare och zigenare. Kelderashalare har kommit från slutet av 1800-talet, och sedan passtvånget mellan Sverige och Finland upphörde 1954 har kaleromer kommit från Finland. På 70-talet kom romer från olika länder på kontinenten vilka talade olika varieteter av romani chib. Ytterligare andra romska grupper kom under 80- och 90-talen som en följd av Balkankriget.

Som ett folk utan land har romerna också saknat skriftspråk. Sedan mitten av 1900-talet arbetar man nu i Sverige på att skapa ett sådant. En språkkommitté inom ramen för Romernas Riksförbund inrättades år 2000. Det finns inga ordböcker på romani chib i Sverige, men inom Myndigheten för skolutveckling pågår ett arbete med att ta fram en datorbaserad romsk ordbok. Det finns alltså få böcker och andra skriftliga produkter på romani chib. De svenska folk- och vetenskapsbiblioteken innehöll sammanlagt 133 titlar på romani hösten 2003. Den historiska och ihållande diskrimineringen av romerna är förstås en starkt bidragande orsak till att etablerade författare och förlag saknas. Det krävs, enligt Kulturrådet, ett omfattande stöd från samhällets sida för att produktionen skall komma i gång. Det räcker inte långt med de 7 miljoner kronor som i kulturbudgeten för 2004 avsattes för de fem nationella minoriteterna tillsammans.

I Gubbängen i Stockholm finns ett romskt kulturcentrum som arbetar med information om romsk kultur och med att organisera seminarier och utställningar. Centret får bidrag från Stockholms kommun.

Inom Malmö museer finns utställningen "Romer och resande – bortom romantik och plåga". Utställningen har fått stöd av Kulturrådet och planeras även komma att hysa bibliotek och den romska musikföreningens verksamheter. Tanken är att institutionen byggs upp i nära samarbete mellan romerna och Malmö museer men att romerna så småningom själva skall driva verksamheten. Både kulturcentret i Gubbängen och utställningen inom Malmö museer är tänkta att bli samlingspunkter för romer, skildra romernas historia och kultur och erbjuda arenor för romsk kulturaktivitet. Detta förutsätter dock att verksamheterna får permanent statligt stöd. Vänsterpartiet menar att det ekonomiska stödet till de romska kulturinstitutionerna bör permanentas. Därför bör regeringen återkomma med förslag på hur detta bäst kan utformas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Barnomsorg och skolgång

Förskolan skall vara till för alla barn. Ju tidigare ett barn får pedagogiskt stöd och undervisning, desto större möjlighet har det i sin språkutveckling. Få romska barn deltar i dag i förskoleundervisningen. Eftersom förskolan kan bidra till att motverka marginaliseringen av romer är det viktigt att de romska

Fel! Okänt namn på

barnen ges möjlighet att gå i förskola. De romska barnens identitet kan stödjas genom att de erbjuds möjlighet att ge uttryck för den egna kulturen. Därför är det, enligt Vänsterpartiets mening, av avgörande vikt att romska barn ges möjlighet att utveckla sina kunskaper i romani så väl som svenska.

Ungefär 90 procent av de romska barnen bryter sin skolgång innan de gått igenom grundskolan. Till detta finns orsaker som skolorna alltför ofta inte bryr sig om att efterforska. Romers svårigheter på utbildningsområdet har alltför länge betraktats som en fråga om barns skolfrånvaro och har framför allt fokuserat på kulturella förhållanden inom den romska gruppen. Ett mer fruktbart angreppssätt bör vara att utgå från rätten till utbildning på lika villkor och i stället belysa och ifrågasätta hur olika former av diskriminering missgynnar den romska minoriteten samt hur man skall garantera romska barns rättigheter.

Ett viktigt led i detta arbete är att personal inom utbildningsväsendet får utbildning i romsk kultur och att man inom utbildningsväsendet rekryterar personer med romsk bakgrund. Detta ökar toleransen och respekten för den romska minoriteten och de romska barnens trivsel i skolan. Romska föräldrar saknar ofta tradition av skolgång, och de befarar att ett barns inträde i skolan innebär att barnet skall förlora sin romska identitet. Föräldrarnas farhågor bör dock ses i ljuset av den vardagliga diskriminering vuxna romer utsätts för och som inverkar på barnens självuppfattning och känsla av otrygghet i skolan.

Skolverket har i rapporter pekat på att det finns ett tydligt samband mellan romska elevers skolframgång och tillgången till kompetent personal som undervisar i modersmålet. Även tillgång till studiehandledning och läxhjälp tillsammans med romsk personal är av betydelse.

Europarådet granskade år 2002 Sveriges efterlevnad av stadgan för landsdels- och minoritetsspråk. Den skarpast formulerade kritiken gäller diskrimineringen av den romska minoriteten. Rådet uppmanar i sin rapport svenska myndigheter att tillsammans med romer skapa de verktyg som krävs för att stödja romernas språk, bl.a. genom att förbättra undervisning inklusive modersmålsundervisning liksom undervisningsmaterial och lärarutbildning.

Det är mycket allvarligt att skolan inte förmår att synliggöra och tillmötesgå romers behov av utbildning, och det är alarmerande att skyddet mot diskriminering inom skolan visat sig vara så svagt. De romska barnens framgång i barnomsorg och skola kan dock främjas genom att stärka föräldrarnas förtroende för skolväsendet och personalen. Ett viktigt led i detta arbete bör vara att stödja barnens egen kulturella bakgrund och se till att vi får en skola som inte är negativt inställt till romer. Därför bör regeringen uppdra åt Myndigheten för skolutveckling att återkomma med förslag på hur personal inom utbildningsväsendet, från förskola till högskola, skall ges ökade kunskaper om romer och romsk kultur. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vidare är det av avgörande vikt att utveckling av den kulturella och språkliga identiteten uppmuntras och att tillgången till undervisning och undervisningsmaterial på det modersmålet ökar. Därför bör romska barns tillgång till barnomsorg, skola och undervisningsmaterial på romani chib ökas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Arbetsmarknad på lika villkor

Arbetslösheten bland romer är betydligt högre än hos befolkningen i övrigt, och flera rapporter lyfter fram just romers svårigheter på arbetsmarknaden. I en departementspromemoria från 1997 konstaterades att ”romerna har inte lyckats ta sig in på arbetsmarknaden och arbetsmarknaden har inte tagit in dem”.

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) har i en rapport från år 2004 sammankopplat romers missgynnade ställning på arbetsmarknaden med de svårigheter som romerna möter inom utbildningsväsendet. De omfattande förändringarna av arbetsmarknadens struktur som skett under 1900-talet har vidare marginaliserat behovet av traditionellt romska yrken. Dessa faktorer tillsammans med de antiziganistiska tendenser som går att finna inom majoritetssamhället stänger enligt rapporten i stort sett helt ute romer från arbetsmarknaden.

I samma DO-rapport redovisas alarmerande resultat från en enkätundersökning bland arbetslösa romer. 80 procent av de tillfrågade upplever att de saknar arbete på grund av att arbetsgivarna är negativt inställda till att anställa personer med romsk bakgrund. Många väljer att över huvud taget inte berätta om sin romska bakgrund när de söker arbete.

Med tanke på att situationen för romer på arbetsmarknaden till stor del går att hänföra till den strukturella diskrimineringen, föreslår DO att möjligheterna till positiv särbehandling utreds särskilt. Vänsterpartiet anser att behovet är stort av att hitta aktiva åtgärder för att öppna arbetsmarknaden för romers deltagande på lika villkor. Diskrimineringskommittén skall inom ramen för sitt uppdrag (dir. 2005:8) särskilt beakta DO:s rapport i sina överväganden rörande positiv särbehandling på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning. I samband med analysen av Diskrimineringskommitténs förslag vad gäller positiv särbehandling bör regeringen särskilt beakta situationen vad gäller diskrimineringen av romer på arbetsmarknaden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vård och omsorg

Hos många minoritetsgrupper och invandrade grupper finns betydande överrisker ur hälsosynpunkt jämfört med vad som gäller för personer ur majoritetsbefolkningen. Det gäller såväl fysisk som psykisk hälsa. En avgörande orsak till detta kan vara de påfrestningar det medför att invandrade ofta ges lägre social status än infödda med exempelvis samma utbildning. Dessa förhållanden har stor giltighet även när det gäller romer. Ett av de största sambanden går att finna mellan låg social status och ökad sjuklighet och förtida död. Dessutom har personer med låg social status visat sig utnyttja primärvården i mindre omfattning än deras hälsotillstånd motiverar, och de har därigenom sämre tillgång till adekvat behandling.

Romska ungdomar som bryter mot familjens och släktens regler stöts inte sällan ut hemifrån, eller så lämnar de frivilligt gemenskapen. De lever ändå under ett dubbelt utanförskap: utanför den romska gemenskapen och utanför majoritetssamhället. Droger, kriminalitet och prostitution kan bli följderna, och missbruk av narkotika har ökat snabbt bland yngre romer. De drabbade familjerna gör ofta sitt bästa för att på egen hand komma till rätta med missbruket, och det dröjer ofta innan de söker och får professionell hjälp. Mot denna bakgrund är det viktigt att förbättra romers förtroende för vårdpersonal och att främja tillitsfulla relationer. Därför bör samtlig personal inom vård, omsorg och socialtjänst ges förbättrad kunskap om romsk kultur och romska levnadsförhållanden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Boende

Vänsterpartiet kämpar för att alla människor skall ges likvärdiga möjligheter att leva i goda bostäder i bra miljöer till rimliga kostnader. Därför ser Vänsterpartiet mycket allvarligt på den omfattande diskriminering när det gäller bostäder och boende som präglar romer livsvillkor. Det faktum att stora delar av bostadsmarknaden privatiserats har sannolikt bidragit till att försvåra bostadsläget för den romska minoriteten, och kraftigt begränsat möjligheterna för romer att själva välja bostad. De hänvisas i stället ofta till bostäder i s.k. utsatta bostadsområden. Trakasserier och förolämpningar från grannar är inte ovanliga. Detta är oacceptabelt. Vänsterpartiets utgångspunkt är att alla människor skall känna sig trygga i sitt boende. Därför är det viktigt att boendeplaneringen utgår från människors behov och lika värde och skapar blandade städer och samhällen där människor med olika ekonomiska och sociala förhållanden möts. En bra samhällsplanering skapar livsmiljöer som motverkar förtryck, utanförskap och diskriminering på grund av kön, etnicitet och klass. Vänsterpartiet anser därför att kommunala boendeplaneringsprogram bör utvecklas för en övergripande planering av befintlig och tillkommande bebyggelse. Dessa program skall utgå från sociala, ekologiska och feministiska perspektiv i boendet. I en sådan planering måste även de särskilda behov som den romska minoriteten har beaktas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I dag finns det många människor som inte har råd att betala de avgifter som bostadsförmedlingar tar ut för sina tjänster. Inte minst gäller detta många romer. Detta kan dock lösas på kommunal och regional nivå, och det skulle ge ett viktigt politiskt verktyg för att bryta boendesegregation. Bostadsförmedlingar omfattas av gällande diskrimineringslagstiftning, skall förmedla sociala förturer, och därmed göra det möjligt för människor med särskilda behov att hitta en passande bostad och boendeform. Därför bör avgiftsfria bostadsförmedlingar införas som ger alla möjlighet till en bostad efter sina egna behov. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Romer i asylprocessen

Antalet romer som söker asyl i Sverige är och har under relativt lång tid varit stort. De romer som söker asyl i Sverige kommer främst från länderna på Balkan och från länderna i östra Europa. Det rör sig ofta om människor som är i starkt behov av skydd. Den mest akuta situationen gäller romer från före detta Jugoslavien, i synnerhet Kosovo. Trots detta har romer haft svårigheter med att bli beviljade asyl i Sverige och övriga länder inom EU. Migrationsverket och Utlänningsnämnden anser ofta att ett s.k. inre flyktalternativ är möjligt eftersom de asylsökande under flykten passerat olika platser i Serbien och Montenegro som man anser att de kan sändas tillbaka till. I vissa fall har de till slut fått uppehållstillstånd av humanitära skäl. Det har ofta varit på grund av att barnen varit svårt traumatiserade och ibland även apatiska.

Asylansökningar från personer med någon form av romani som modersmål betraktas allt oftare som s.k. uppenbart ogrundade. Migrationsverkets statistik antyder att antalet sådana fall femdubblats sedan år 2000. Vänsterpartiet anser att denna utveckling är mycket oroväckande inte minst för rätts säkerheten i asylprocessen. Ett ärende som betraktas som uppenbart ogrundad får, enligt den svenska utlänningslagen, verkställas omedelbart, utan att beslutet vunnit laga kraft eller att beslutet överklagats. Dessutom får den sökande sällan eller aldrig rätt till offentligt biträde.

Enligt svensk asylrätt finns det en möjlighet att vid en sammantagen bedömning betrakta diskriminering och trakasserier, vilka var för sig inte kan sägas utgöra diskriminering, som allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter. Denna möjlighet utnyttjas mycket sällan. Vänsterpartiet anser att det behövs en bredare helhetssyn i asylärendena. Detta är nödvändigt för att romer skall ha möjlighet till en rättssäker behandling i asylprocessen. Därför bör regeringen i en instruktion till Migrationsverket understryka möjligheten att vid en sammantagen bedömning av romer i asylärenden betrakta diskriminering och trakasserier som allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Det finns mycket som tyder på att beslutsfattare på de svenska migrationsmyndigheterna ofta saknar tillräckliga kunskaper om hur romer förföljs och diskrimineras i hemländerna. Denna kunskap måste hela tiden uppdateras och föras vidare till samtliga beslutsfattande nivåer för att en rättssäker prövning skall kunna komma till stånd. Därför bör utbildningen vad gäller diskrimineringen av romer förbättras för samtlig personal inom migrationsmyndigheterna. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Rättsväsendet

Som tidigare nämnts har det funnits och det finns fortfarande en stor brist på förtroende bland romer för statliga myndigheter. Detta förhållande kan i hög grad härledas från den långvariga och genomgripande diskriminering romer utsatts för och som därmed präglat deras livsvillkor. Många romer vittnar om

Fel! Okänt namn på

att de i kontakt med polis och domstolar inte blir bemötta som individer. Det är heller inte ovanligt att myndighetspersoners föreställningar om romer leder till diskriminerande handlingar.

Romers erfarenheter av övergrepp och diskriminerande handlingar från myndigheter har tillsammans med patriarkala strukturer bidragit till att det bland vissa romska grupper finns en egen rättsordning. Detta är oacceptabelt då rättsväsendet skall vara till för alla på lika villkor. För att motverka förtrycket och diskrimineringen av romer inom rättsväsendet är det i första hand rättsväsendet som måste visa att man förtjänar romers förtroende genom att aktivt motarbeta och förebygga diskriminering av romer oavsett var och hur den förekommer. Därför bör regeringen utreda frågan om hur romers tillit till rättsväsendet kan förbättras så att rättsväsendet svarar upp mot kravet att omfatta alla på lika villkor. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Romsk organisering

Romers möjligheter att gemensamt med andra och som likvärdig part ta del i det demokratiska samhället har genom tiderna varit begränsat, bl.a. mot bakgrund av att de regelmässigt mötts med ovilja eller direkt diskriminering. Denna långvariga diskriminering och dessa brister i bemötandet har medfört att många romer känner en ofta välgrundad rädsla och misstro inför myndigheter och därför ifrågasätter vikten av samräde med majoritetssamhället. Det är mot denna bakgrund mycket viktigt att romer ges möjligheter till delaktighet i alla frågor som berör romer och att stödet till egenaktiviteter stärks. Vänsterpartiet har sedan flera år drivit att de nationella minoriteterna skall ges ökat stöd och kommer även framdeles att verka för detta.

På riksplanel finns i dag två romska organisationer och tre för resande. Dessa är Romernas Riksförbund, Riksförbundet Roma International, Resandefolkets Romanoa Riksförbund, Resandefolkets riksorganisation och Resande romers riksförening. De romska organisationerna utgör viktiga strategiska parter i utformandet av den politik som avser romer som nationell minoritetsgrupp. Ett ökat stöd till romers egen organisering är nödvändig för att stärka romers ställning. Det kommer fortsatt att krävas ett ökat stöd till de nationella minoriteternas organisationer om Sverige skall följa de internationella konventioner som ratificerats. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 29 september 2005

Lars Ohly (v)

Lars Bäckström (v)

Berit Jóhannesson (v)

Sermin Özürküt (v)

Lennart Gustavsson (v)

Alice Åström (v)

Elina Linna (v)